

VILNIAUS UNIVERSITETO ATVIROJO MOKSLO POLITIKOS GAIRĖS

I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Vilniaus universiteto atvirojo mokslo politikos gairės (toliau – Gairės) nustato pagrindines Vilniaus universiteto (toliau – Universitetas) politikos kryptis, susijusias su atvirąja prieiga prie mokslinių (meno) publikacijų ir mokslinių tyrimų duomenų, atviraisiais švietimo ištekliais, atvirojo mokslo rezultatų vertinimu, infrastruktūra, duomenų apsauga bei kompetencijų ugdymu, piliečių mokslu ir kitais atvirojo mokslo aspektais. Gairių tikslas – nustatyti ir įtvirtinti pagrindinius principus ir nuostatas, kuriais vadovaujantis Universitete įgyvendinama atvirojo mokslo politika.

2. Gairėmis siekiama užtikrinti atvirosios mokslo kultūros formavimą, atvirojo mokslo principų laikymąsi, skatinti atvirumą mokslo bendruomenėje ir jos veikloje, gerinti mokslinių ir meno tyrimų (toliau – moksliniai tyrimai) rezultatų ir jais pagrįstų švietimo išteklių kokybę, taip pat mokslinių tyrimų sklaidą visuomenei.

3. Universitetas pripažįsta **atvirumą** kaip esminę vertybę, kurią įsipareigoja remti, skatindamas ir inicijuodamas mokslinių tyrimų procesus bei priemones, užtikrinančius bendradarbiavimą Universiteto bendruomenėje ir už jos ribų, skatindamas žinių sklaidą, mokslinių tyrimų rezultatų prieinamumą bei efektyvų ir pakartotinį naudojimą, atvirąją prieigą prie mokslinių publikacijų ir mokslinių tyrimų duomenų, reikalingos infrastruktūros kūrimą ir palaikymą, įgūdžių naudotis atvirojo mokslo ištekliais formavimą ir paramą atvirajam mokslui

4. Universiteto atvirojo mokslo politika grindžiama principu, kad moksliniai tyrimai, tyrimų procesai bei rezultatai turi būti „**kiek įmanoma – atviri, kiek būtina – uždari**“, t. y. moksliniai tyrimai, tyrimų procesai ir jų rezultatai turėtų būti maksimaliai atviri, nebent to neleistų akademinės etikos ir (ar) teisės normos, susijusios su visuomenės saugumu, asmens duomenų, privatumo, intelektinės nuosavybės teisių ir (ar) komercinių paslapčių apsauga.

5. Universitetas siekia, kad šiose Gairėse išdėstytų atvirojo mokslo principų ir metodų mokslinėje veikloje naudojimas būtų plačiai pripažįstamas ir skatinamas.

6. Įgyvendindamas atvirojo mokslo principus ir metodus, Universitetas skatina akademinės bendruomenės narius, vykdančius mokslo projektus ir tyrimus, užtikrinti akademinės etikos nuostatų laikymąsi ir aukštą mokslinių tyrimų kokybę.

7. Gairės parengtos vadovaujantis Vilniaus universiteto statutu, Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymu, [Vilniaus universiteto 2021–2025 metų strateginiu veiklos planu](#), patvirtintu Vilniaus universiteto tarybos 2021 m. vasario 24 d. nutarimu Nr. TPN-3 „Dėl Vilniaus universiteto 2021–2025 metų strateginio veiklos plano tvirtinimo“, [Vilniaus universiteto atvirosios prieigos prie mokslo \(meno\) ir studijų darbų nuostatais](#), patvirtintais Vilniaus universiteto senato 2017 m. lapkričio 21 d. nutarimu Nr. S-2017-11-2 „Dėl Vilniaus universiteto atvirosios prieigos prie mokslo (meno) ir studijų darbų nuostatų patvirtinimo“, [Vilniaus universiteto mokslinių tyrimų duomenų valdymo gairėmis](#), patvirtintomis Vilniaus universiteto senato 2016 m. spalio 18 d. nutarimu Nr. S-2016-9-3 „Dėl Vilniaus universiteto mokslinių tyrimų duomenų valdymo gairių“, [Vilniaus universiteto leidybos nuostatais](#), patvirtintais Vilniaus universiteto senato 2017 m. spalio 24 d. nutarimu Nr. S-2017-10-1 „Dėl Vilniaus universiteto leidybos nuostatų patvirtinimo“ (su vėlesniais pakeitimais), [Atvirosios prieigos prie mokslo publikacijų ir duomenų gairėmis](#), patvirtintomis Lietuvos mokslo tarybos 2016 m. vasario 29 d. nutarimu Nr. VIII-2 „Dėl Atvirosios prieigos prie mokslo publikacijų ir duomenų gairių patvirtinimo“, Europos Komisijos 2018 m. balandžio 25 d. rekomendacija (ES) 2018/790 „[Dėl prieigos prie mokslinės informacijos ir tos informacijos išsaugojimo](#)“, Europos Komisijos 2018 m. birželio 7 d. pasiūlymu Nr. 2018/0224(COD) dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento „[Dėl bendrosios mokslinių tyrimų ir inovacijų programos „Europos horizontas“ ir su ja susijusių dalyvavimo ir sklaidos taisyklių](#)“, Europos

Komisijos 2018 m. birželio 7 d. pasiūlymu Nr. 2018/0225(COD) dėl Europos Parlamento ir Tarybos sprendimo „[Dėl specialiosios programos, kuria įgyvendinama bendroji mokslinių tyrimų ir inovacijų programa „Europos horizontas“](#)“, 2021 m. vasario 15 d. Europos atvirojo mokslo debesies (EOSC) [Strategine mokslinių tyrimų ir inovacijų darbotvarka \(SRIA\)](#), 2021 m. kovo 31 d. [UNESCO atvirojo mokslo rekomendacijų projektu](#) Nr. SC-PCB-SPP/2021/OS-IGM/WD3, [Planu S](#), patvirtintu cOAlition S 2018 m. rugsėjo 4 d., [San Francisko deklaracija dėl mokslinių tyrimų vertinimo \(DORA\)](#), patvirtinta Amerikos lastelės biologijos draugijos konferencijoje 2012 m. gruodžio 16 d. (toliau – DORA deklaracija), [Leideno manifestu tyrimų metrikoms](#), parengtu Leideno konferencijoje 2014 m. rugsėjo 3–5 d. (toliau – Leideno manifestas), ir [BM80: studentų teisių chartija](#), patvirtinta Europos studentų sąjungos 2021 m. birželio 14 d. (toliau – Studentų teisių chartija), ir kitais nacionaliniais, tarptautiniais ir Universiteto teisės aktais ir dokumentais.

8. Gairėse vartojamos pagrindinės sąvokos:

8.1. **Atvirasis mokslas** – judėjimas, apimantis visą mokslo produkciją ir siekiantis didinti skaidrumą, atkartojamumą, patikimumą ir prieinamumą visuose mokslinės veiklos etapuose. Praktikuojant atvirąjį mokslą daug dėmesio skiriama žinių sklaidai iš karto, kai tik šios žinios gaunamos, naudojantis skaitmeninėmis ir bendradarbiavimo technologijomis ir nelaukiant, kol rezultatai bus paskelbti moksliniuose leidiniuose;

8.2. **Atvirieji duomenys** – tai mokslinių tyrimų duomenys, prieinami internete, kuriuos galima atsisiųsti, keisti ir platinti be jokių teisinių ir (ar) finansinių apribojimų;

8.3. **„FACT“** – atsakingo duomenų mokslo (angl. *Responsible data science*) iniciatyva, siekianti užtikrinti, kad mokslinių tyrimų duomenys būtų sąžiningi, tikslūs, konfidencialūs ir skaidrūs;

8.4. **„FAIR“ duomenų principai** – principai, kurių laikantis užtikrinama, kad mokslinių tyrimų duomenys būtų randami, prieinami, sąveikūs ir pakartotinai panaudojami;

8.5. **„F/LOSS“** – (angl. *Free/Libre Open Source Software*) programinė įranga, kurią galima priskirti tiek laisvai, tiek atvirojo kodo programinei įrangai. Programinei įrangai suteikiama laisva licencija bet koku būdu ją naudoti, kopijuoti, tirti ir keisti, o šaltinio kodu yra atvirai dalijamasi, kad žmonės būtų skatinami savanoriškai tobulinti programinės įrangos funkcijas bei dizainą;

8.6. **Piliečių mokslas** – visuomenės įtraukimas į mokslo procesą, galimybė piliečiams rinkti mokslinius duomenis, juos tikrinti, dalytis turimais ištekliais ar kitaip įsitraukti į atliekamus mokslinius tyrimus;

8.7. **Vieša prieiga** – viešas skaitmeninio turinio (mokslinės informacijos) prieinamumas tokiu būdu, kad visuomenės nariai galėtų jį pasiekti individualiai pasirinktoje vietoje ir pasirinktu laiku;

8.8. kitos Gairėse vartojamos sąvokos atitinka Gairių 7 punkte nurodytuose teisės aktuose ir dokumentuose apibrėžtas sąvokas.

II SKYRIUS UNIVERSITETO ATSAKOMYBĖ

9. Universitetas yra atsakingas už:

9.1. atvirojo mokslo politikos įgyvendinimą ir su tuo susijusios mokslinių tyrimų kultūros formavimą;

9.2. mokymų sistemos, skirtos Universiteto bendruomenės atvirojo mokslo kompetencijų ir įgūdžių ugdymui, sukūrimą;

9.3. atvirojo mokslo politikos įgyvendinimui reikalingų veiklų, išteklių bei priemonių planavimą, suteikimą ir plėtrą.

10. Universiteto bendruomenė yra atsakinga už:

10.1. organizacinių, reguliavimo, institucinių ir kitų sutartinių bei teisinių reikalavimų, susijusių su mokslinių publikacijų, švietimo ir mokymo išteklių rengimu, tvarkymu, saugojimu, valdymu ir atvėrimu (viešinimu), jei nėra kitokio susitarimo su trečiosiomis šalimis, laikymąsi;

10.2. užtikrinimą, kad mokslinių tyrimų duomenys būtų tvarkomi laikantis įprastos savo srities praktikos, o skelbiant juos per atvirąją prieigą, būtų remiamasi „FAIR“ principais, taip pat atvirųjų ir

recenzuojamų duomenų principais bei laikantis sutartinių teisinių įsipareigojimų ir galiojančių teisės aktų;

10.3. pastangas išlaikyti pakankamai teisių į mokslo produkciją, kad galima būtų užtikrinti atvirojo mokslo politikos principų įgyvendinimą nepažeidžiant kitų asmenų teisių.

III SKYRIUS

ATVIROJI PRIEIGA PRIE MOKSLO (MENO) DARBŲ IR STUDIJŲ BAIGIAMŲJŲ DARBŲ

11. Universitetas pripažįsta atvirosios prieigos naudą akademinėi bendruomenei ir visuomenei – didesnę mokslo darbų matomumą, cituojamumą, veiksmingesnę mokslo sklaidą, prieigą prie viešosiomis lėšomis finansuotų mokslinių tyrimų naujausių rezultatų.

12. Universitetas siekia Universiteto mokslo (meno) darbus ir studijų baigiamuosius darbus pateikti viešai prieigai, vadovaujantis Lietuvos Respublikos ir Universiteto teisės aktais ir šiomis Gairėmis bei laikantis finansuojančių organizacijų ir (ar) kitų finansavimo šaltinių (jei tokių yra) reikalavimų ir (ar) rekomendacijų dėl atvirosios prieigos, taip pat nepažeidžiant autorių ir gretutinių teisių turėtojų teisių.

13. Rekomenduojama, renkantis atvirąją prieigą publikuojant ir (ar) viešinant Universiteto mokslo (meno) darbus, pirmenybę teikti gryniosios atvirosios prieigos žurnalams, užtikrinantiems aukštą mokslo rezultatų kokybę, tinkamą recenzavimo lygį ir darantiems reikšmingą įtaką mokslo raidai ir mokslo rezultatų sklaidai, o nesant AP publikavimo galimybių, atvirąją prieigą užtikrinti per atvirosios prieigos platformas ir talpyklas.

14. Rekomenduojama viešinti Universiteto studijų baigiamuosius darbus atvirosios prieigos platformose ir talpyklose.

IV SKYRIUS

ATVIROJI PRIEIGA PRIE MOKSLINIŲ TYRIMŲ DUOMENŲ

15. Universitetas pripažįsta, kad mokslinių tyrimų duomenų rinkimas, generavimas, apdorojimas, analizė ir viešinimas yra svarbi atvirojo mokslo praktika, kuri yra neatskiriama Universitete vykdomos mokslinės veiklos dalis.

16. Universitetas siekia, kad įrašai atvirosiose duomenų bazėse, taikančiose aukštus mokslinių tyrimų duomenų priežiūros, mokslinių tyrimų duomenų rinkinių recenzavimo ir kokybės tikrinimo standartus, būtų pripažįstami kaip mokslo ir (ar) jo sklaidos rezultatai.

17. Universitetas palaiko ir skatina, kad mokslinių tyrimų duomenimis ir jų metaduomenimis, taip pat moksliniuose tyrimuose naudojamu programinės įrangos kodu būtų atvirai dalijamasi tiek, kiek tai nepažeidžia intelektinės nuosavybės teisės, asmens duomenų ir (ar) komercinių paslapčių apsaugos reikalavimų.

18. Universitetas palaiko „FAIR“, „FACT“ ir kitus atvirųjų susietų mokslinių tyrimų duomenų principus, suderinamus su Universiteto akademinės veiklos standartais ir šiomis Gairėmis, pripažindamas, kad jų laikymasis užtikrina maksimalią Universitete sukurtų mokslinių tyrimų duomenų vertę bei atkartojamumą.

19. Atvirųjų mokslinių tyrimų duomenų talpinimui ir viešinimui rekomenduojami atvirieji, standartizuoti duomenų formatai, palaikomi laisvosios ir atviro kodo programinės įrangos („F/LOSS“).

20. Universitetas pripažįsta mokslinių tyrimų duomenų tvarumo svarbą ir investuoja išteklius į ilgalaikį mokslinių tyrimų duomenų išsaugojimą. Universitetas nustato, kad mokslinių tyrimų duomenys, kuriuos prasminga išsaugoti pasibaigus tyrimui, turėtų būti saugomi ne mažiau kaip 10 metų po tyrimo pabaigos. Mokslinių tyrimų duomenys turėtų būti išsaugoti tokia forma, kad jie leistų patikrinti ir atkartoti tyrimo, kurio metu buvo surinkti, rezultatus.

21. Universitetas pripažįsta mokslinių tyrimų duomenų valdymo ir priežiūros svarbą. Universitetas įsipareigoja užtikrinti, kad mokslinių tyrimų duomenys būtų valdomi aukštos kvalifikacijos duomenų priežiūros specialistų.

22. Atvirieji mokslinių tyrimų duomenys turi būti prieinami skaitymo teisėmis tyrėjams ir plačiajai visuomenei be jokios papildomos registracijos, mokesčio ar kitų apribojimų.

V SKYRIUS MOKSLO REZULTATŲ VERTINIMAS

23. Universitetas siekia, kad atvirojo mokslo rezultatų, procesų, ir jų poveikio vertinimas taptų neatskiriama mokslinės veiklos vertinimo dalimi.

24. Universitetas palaiko atvirojo mokslo vertinimo iniciatyvas: DORA deklaraciją, Leideno manifesto principus ir naujos kartos vertinimo sistemos kūrimą ir diegimą, kurioje būtų naudojami kokybiniai ir kiekybiniai mokslo vertinimo metodai bei rodikliai, ir kuria būtų remiamasi priimant mokslininkų karjeros, skatinimo, mokslo finansavimo sprendimus.

VI SKYRIUS LAISVA IR ATVIROJO KODO PROGRAMINĖ ĮRANGA IR ATVIRIEJI MOKSLINIŲ TYRIMŲ DUOMENŲ MAINŲ STANDARTAI

25. Universitetas skatina Universiteto darbuotojų sukurtos programinės įrangos publikavimą kaip laisvos ir atvirojo kodo programinės įrangos („F/LOSS“).

26. Universitetas skatina kurti, naudoti, prižiūrėti ir publikuoti atvirojo kodo mokslinių tyrimų duomenų mainų standartus.

VII SKYRIUS ATVIRIEJI MOKYMO (-SI) IŠTEKLIAI

27. Atvirieji mokymo (-si) ištekliai yra Universiteto mokslo ir studijų proceso dalis bei svarbus įrankis siekiant kiekvienam studentui užtikrinti teisę į nemokamą prieigą prie aktualių mokymo (-si) išteklių, įtvirtintą Studentų teisių chartijoje.

28. Galimybė naudotis kokybiškais ir atvirai prieinamais mokymo (-si) ištekliais gerina studijų prieinamumą, didina mokymosi būdų įvairovę bei įgalina akademinę bendruomenę toliau plėtoti mokymosi medžiagą, pritaikant ją individualiems poreikiams.

29. Universitetas:

29.1. skatina dėstytojus ir tyrėjus kurti ir atnaujinti studijų mokymo (-si) medžiagą taip, kad ji būtų prieinama kaip atvirieji mokymosi ištekliai virtualioje mokymosi aplinkoje;

29.2. skatina studentus studijų dalykams parengtus darbus padaryti prieinamus kaip atvirojo kodo mokymosi išteklius bei skatina įsitraukti į jų tobulinimą ir naudojimą;

29.3. užtikrina informacinių sistemų atvirumą ir prieinamumą mokymo (-si) išteklių naudojimui bei talpinimui;

29.4. teikia institucinę paramą ir užtikrina dėstytojų, tyrėjų ir studentų kompetencijas kuriant ir naudojant atvirojo kodo mokymo (-si) išteklius bei valdant informacines–komunikacines technologijas (IKT);

29.5. numato atvirųjų mokymo (-si) išteklių kokybės rodiklius ir nustato šių išteklių naudojimo tvarką.

VIII SKYRIUS VISUOMENĖS ĮTRAUKIMAS

30. Suprasdamas visuomenės įtraukimą į mokslo veiklas kaip būtiną mokslo atvirumo aspektą, suteikiantį tyrimams naujų perspektyvų, leidžiantį įvairioms visuomenės grupėms būti išgirstoms, didinantį visuomenės pasitikėjimą mokslu ir skatinantį bendradarbiavimą tarp akademinės bendruomenės, visuomenės ir valstybės institucijų Universitetas:

30.1. palaiko piliečių mokslo iniciatyvas ir projektus, suteikdamas metodinę ir konsultacinę pagalbą;

30.2. užtikrina informacijos apie Universitete vykdomus piliečių mokslo projektus ir iniciatyvas sklaidą akademinėi bendruomenei ir visuomenei.

IX SKYRIUS INFRASTRUKTŪRA

31. Universitetas, atsižvelgdamas į atvirojo mokslo politikos įgyvendinimui reikalingos infrastruktūros ir jos plėtros poreikį:

31.1. palaiko turimą atvirojo mokslo infrastruktūrą, užtikrindamas jos tvarumą, patikimumą, plėtojimą, saugumą, siekiant išsaugoti kuo daugiau mokslinių tyrimų duomenų ir kitų skaitmeninių mokslinių tyrimų rezultatų, taip sudarant galimybę jų sklaidai bei efektyviam ir pakartotinam naudojimui;

31.2. palaiko atvirosios prieigos platformą Universiteto leidžiamiems mokslo žurnalams ir el. knygoms publikuoti;

31.3. palaiko ir konsultuoja atvirųjų standartizuotų mokslinių tyrimų duomenų formatų panaudojimo duomenų mainams klausimais;

31.4. skatina ir palaiko atvirųjų standartų naudojimą duomenų mainų, duomenų archyvų infrastruktūroje;

31.5. remia atvirųjų įrankių (be kita ko, ir programinės įrangos) kūrimą atvirojo mokslo tikslais ir šių įrankių standartizavimą;

31.6. užtikrina naujausios atvirojo mokslo infrastruktūros prieigą bendruomenei;

31.7. remia Universiteto naudojamas atvirojo mokslo platformas ir užtikrina žmogiškuosius išteklius, reikalingus infrastruktūros palaikymui.

X SKYRIUS BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

32. Gairės peržiūrimos ir atnaujinamos pagal poreikį.

33. Gairės viešai skelbiamos Universiteto ir jo padalinių, susijusių su atvirojo mokslo politikos įgyvendinimu, interneto svetainėse.

34. Gaires įgyvendinantys teisės aktai tiek, kiek tai nėra Universiteto tarybos kompetencija, tvirtinami Universiteto rektoriaus arba jo įgalioto asmens įsakymu.
